

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

133:2 • 2013

Historia på frukostbordet

Historiebruk i två nordiska dagstidningar 1987 och 2012

HARALD GUSTAFSSON *Lunds universitet*

Historia dyker upp på de mest oväntade ställen, även i dagstidningen. I denna studie av danska Politiken och svenska Dagens Nyheter 1987 och 2012 diskuteras skillnader över tid och mellan länderna, liksom olika bruk och behov av historia. Bland resultaten märks att de nationella skillnaderna har ökat och att tidshorisonten bakåt har krympt.

Det kan vara på sin plats att inleda en artikel om historia i dagstidningar journalistiskt: att inte skriva om ämnet utan om sig själv. Det var vår i Köpenhamn, det var närmare bestämt senare hälften av maj 1987, och jag satt i en lägenhet ute på Nørrebro hos bekanta och åt *friskt morgnbröd* från bagaren på Tagensvej, med saxen i högsta hugg. Jag läste deras *Politiken* och min egen *Dagens Nyheter*, som jag fick eftersänd från Stockholm. Och jag klippte ut alla spår jag hittade efter historia.

Arbetet med saxen mynnade ut i en studie om hur och i vilka sammanhang historia dök upp i tidningen, och denna publicerades i en festskrift.¹ I skrivande stund, 25 år senare, ville jag se vad som hade föränd-

1. Harald Gustafsson, "Historia till frukost: ett bidrag till den icke-professionella historiekulturens historiografi", i *Studier i modern historia tillägnade Jarl Torbacke* (Stockholm 1990). Tack till Mie Henriksen, Hanne Nørregaard och Hanne Sanders för att jag fick utnyttja deras *Politiken* och bre ut mig på deras matbord 1987 och tack till familjen Posselt, Hanne, Gert, Sofie och Naja, som köpt *Politiken* åt mig 2012. Tack också till min gode kollega professor Ulf Zander för värdefulla litteraturtips som uppdaterat mig på den historiedidaktiska forskningen.

Artikeln har granskats av två externa lektörer enligt modellen double blind peer review.

Harald Gustafsson, f. 1953, är professor i historia vid Lunds universitet. Han har huvudsakligen forskat kring tidigmodern nordisk historia och berört frågor som beslutsprocess och inflytande, politisk kultur, statsbildning och identitetsuppfattningar. Hans senaste bok är *Makt och människor: europeisk statsbildning från medeltiden till franska revolutionen* (2010).

E-post: Harald.Gustafsson@hist.lu.se

rats under ett kvarts sekel och gjorde en motsvarande studie av samma tidningar under samma period av 2012. Resultaten av denna jämförelse skall redovisas här.

Historiebruk och historiekultur

För ett kvartssekel sedan var historieförmedling i dagspressen inte ett självklart ämne för historisk forskning. Jag kunde dock citera några enstaka röster som pläderat för behovet av att se på, som Claus Bryld, en nordisk pionjär på området, uttryckte det, "massekulturell historieförmedling".² Huvudsakligen var det inom den västtyska historiedidaktiken som det fanns förebilder att hämta, främst Rolf Schörken, som pläderade för att se på hur andra behov än de vetenskapliga uppfylldes av historia i vardagsvärlden.³ Jag ville emellertid inte kalla min undersökning historiedidaktisk, eftersom detta syntes ange ett fokus på undervisning, utan talade i stället om "den icke-professionella historieförmedlingens historiografi". Jag kan fortfarande tycka att det är en poäng att se studiet av populär historieförmedling som ett slags historiografi, en historieskrivningens historia; det sätter inte någon kvalitativ gräns mellan olika sorters framställningar om historia. Men i dag går historiedidaktiken ofta utanför undervisningssituationen, och med Anette Warrings uppfattning om dess syfte – att "oparbejde viden om, hvordan mennesker bruger deres historiebevidsthed i forskellige hverdagsammenhænge" – kan denna undersökning gott kallas historiedidaktisk.⁴

I dag behövs knappast något elaborerat försvar för en sådan studie. De flesta historiker skulle nog hålla med Stefan Bergers påstående att de "need to recognise that they themselves are part and parcel of a wider

2. Citerat i Gustafsson (1990), s. 114.

3. Rolf Schörken, *Geschichte in der Alltagswelt: wie uns Geschichte begegnet und was wir mit ihr machen* (Stuttgart 1981).

4. Anette Warring, "Historiebevidsthets teori og empiri – en inledning", i Per Eliasson, K. G. Hammarlund, Erik Lund & Carsten Tage Nielsen (red.), *Historiedidaktik i Norden 9: 1: Historiemedvetande – historiebruk* (Malmö 2012) s. 8–13, cit. s. 8f., min kursiv. Se Klas-Göran Karlsson, "Historiedidaktik: begrepp, teori och analys", i Klas-Göran Karlsson & Ulf Zander (red.), *Historien är nu: en introduktion till historiedidaktiken*, 2. uppl. (Lund 2009) s. 25–69, för en skiss av historiedidaktikens utveckling. Karlsson betonar inte minst hur den breddats från fokus på undervisning till att studera historiens plats och funktion i samhället i stort (s. 37f.). Forskningsöversikt, med många hänvisningar, också hos Peter Aronsson, *Historiebruk: att använda det förflutna* (Lund 2004) s. 46–55. Däremot fokuserar en nylig statusrapport över nordisk historiedidaktik starkt på skola, undervisningssituation, lärarutbildning och elevers uppfattningar, Per Eliasson *et al.* (red.), (2012) resp. 2: *Historisk kunskap* (Malmö 2012).

public discourse over which meaning to give to the past.”⁵ Vi ”måste ta de nya formerna av historieförmedling på allvar”, som Ulf Zander skriver med ett resonemang som också, intressant nog, pläderar för studiet av historia i offentligheten som ett slags historiografi.⁶ ”The manifestation of history in popular culture”, säger träffande Jerome de Groot, ”is multiple, various, and worthy (even demanding) of further study.”⁷ Historien har lösts från experternas värld och blivit en angelägenhet för alla, menar Anne Eriksen.⁸ Människors bild av historia skapas, reproduceras och omskapas på många andra ställen än i historieundervisningen, ja kanske allra minst i den formella undervisningssituationen eller i kontakt med fackhistorikernas framställningar. Det måste därför vara en viktig angelägenhet för oss historiker att studera denna större fond av historiebruk, inte minst för att sätta vår egen insats i relief, men också som ett studieobjekt i sig, ett bidrag till förståelsen av viktiga mentala strukturer och processer i samtiden – eller i det förflutna, när vi studerar gångna tiders historiebruk.

Historiebruk är ett begrepp ur den historiedidaktiska arsenalen, liksom historiekultur. Niels Kayser Nielsen definierar, i anslutning till Peter Aronsson, historiekultur som det ”varetagne og bearbejdede samlede forråd af historie” som kan aktiveras i ett historiebruk. Historiebruk innebär i sin tur ”en kombination af udvælgelse, fremhævelse og tilsidesættelse af personer, begivenheder og epoker fra den samlede viden om historie”.⁹ När historia placeras i dagstidningen görs det alltså (historie)bruk av historiekulturen, och detta bruk säger något om samtidens historiekultur.

Om nu historikerna är så eniga om behovet av studier av historiebruk i bred mening, kunde man tro att historia i tidningen är ett välplöjt fält. Så är emellertid inte fallet. Många verk om historieförmedling tar upp en hel palett av olika studieobjekt, som Jerome de Groot, som undersö-

5. Stefan Berger, ”Introduction: narrating the nation: historiography and other genres”, i Stefan Berger, Linas Eriksonas & Andrew Mycock (red.), *Narrating the nation: representations in history, media and the arts* (New York & Oxford 2008) s. 5.

6. Ulf Zander, *Fornstora dagar, moderna tider: bruk av och debatter om svensk historia från sekelskifte till sekelskifte* (Lund 2001) s. 23.

7. Jerome de Groot, *Consuming history: historians and heritage in contemporary popular culture* (London & New York 2009) s. 248.

8. Anne Eriksen, *Historie, minne og myte* (Oslo 1999), s. 151.

9. Niels Kayser Nielsen, *Historiens forvandlinger: historiebrug fra monumenter til oplevelsesøkonomi* (Århus 2010) s. 16, 34. Kayser Nielsen anknäver här till Aronsson (2004).

ker populärhistoriska böcker, filmer och tv-produktioner, amatör- och lokalhistoria, olika former av historiska festivaler och upptåg samt museernas förmedling, eller Niels Kayser Nielsen, som bland annat skriver om monument och jubiléer, politiskt utnyttjande av historia, historia i konst och musik, på marknader och loppis – men historia i dagstidningar lyser med sin frånvaro hos dem båda.¹⁰ Bernard Eric Jensen pekar i en grafisk bild av individers och grupper ”fortidsbrug” ut inte mindre än 14 ”steder” där detta kan äga rum, som i skolämnen, datorspel, hem och familj samt *aviser/blade*. I Jensens exempel på empiriska analyser finns dock inte tidningarna med.¹¹

En anledning till denna tystnad kan vara att forskningen om populär historieanvändning i så hög grad har fokuserat på situationer där det tydligt flaggas att detta är historia, situationer där människor förväntas aktivt uppsöka förmedlingen av just det de omedelbart uppfattar som historia, som framgår i uppräkningsarna ovan; om man åker med familjen för att se en historisk minnesplats menar man antagligen att det är just det man gör.¹² Det gäller mer sällan det som Kayser Nielsen, med en analogi till Michael Billigs begrepp ”banal nationalism”, kallar ”banal historie”.¹³ Den banala nationalismen hos Billig handlar om hur föreställningen om att världen består av nationalstater, och att varje vi har sin egen stat, kommer fram närmast omedvetet. Tidningsrubriken skriver om våra intressen inom EU (underförstått: vi i vårt land), regnområdet uppges komma in över södra delarna av landet (underförstått: över vårt land), och så vidare.¹⁴ På liknande sätt letade jag, i min förra artikel, efter banal historia i till exempel nyhetsbakgrunder, i annonser eller kåserier. Det var en liten pilotstudie av två tidningar under två veckor, som inga alltför långtgående slutsatser bör dras av, men det ännu magra forskningsläget är ett gott motiv för att göra ytterligare

10. Groot (2009); Kayser Nielsen (2010). Se även exempel i Karlsson & Zander (red.) (2009) på studier av bland annat konst, monument, film, minnesplatser och naturvård, eller i Christian Heuer & Christine Pflüger (red.), *Geschichte und ihre Didaktik: ein weites Feld... Unterricht, Wissenschaft, Alltagswelt* (Schwalbach 2009), där även humor och lyrik kommer in i bilden.

11. Bernard Eric Jensen, *Hvad er historie?* (Köpenhamn 2010); bilden på s. 9.

12. Peter Aronsson (2004) s. 282f., har också noterat hur historiebruksforskningen har varit fixerad vid ”politik, inte minst nationell politik och makt”, med studier av nationella institutioner som skola och museer eller nationella minnesbruk av olika slag, och mindre på ”historiekulturer som utformas av andra krafter”.

13. Kayser Nielsen (2010) s. 15.

14. Michael Billig, *Banal nationalism* (London 1995); dessa ex. s. 114–117.

en pilotstudie, inte minst för att inspirera till ytterligare forskning.¹⁵

Hur kan man karaktärisera och förklara historiebruket i tidningen? Jag utgick i min förra artikel från Rolf Schörkens resonemang om hur det populära historiebruket fyller andra behov än vad det professionella kan tillfredsställa.¹⁶ Han räknade med fyra sådana behov eller funktioner: För det första ett behov av "Geheimnis und Enträtselung", att lösa gåtor, att upptäcka sanningar och få insikter av olika slag. För det andra spegling i olika former, till exempel hur historiska romaner speglar samtiden, hur historia kan vara ett "Lehrstück" som ger förebilder eller avskräckande exempel. Det tredje behovet kallar Schörken "Entlastung", avkoppling, till exempel historiska sevärdheter som extra krydda under semestern, historisk upplevelseturism eller historia som humoristisk underhållning. Den fjärde dimensionen är "soziale Stabilisierung", till exempel historia som politiskt argument eller som identitetssökande.¹⁷ Dessa kategoriseringar kan naturligtvis diskuteras och i senare forskning har andra analysinstrument presenterats. För jämförbarheten mellan mina studier behåller jag dock Schörkens dimensioner som huvudsakligt analytiskt verktyg.

Denna analys kombinerade jag i min förra studie metodiskt med att se på var i tidningen materialet fanns. Placeringen säger mycket om hur en artikel är förväntad att uppfattas; det kan också uttryckas som att genreförväntningarna är stora hos tidningsläsaren. Man läser alltid en ledare annorlunda än ett kåseri. Jag delade upp placeringarna på politik/debatt, kultur, lätta sidor (sidor med tydligt underhållande syfte som *Dagens Nyheters* "Namn och nytt") och allmän plats (en måhända något generös beteckning för resten); dessutom tog jag upp annonser som en egen kategori. Jag uteslöt familjesidor, sport, TV-bilagor och evenemangsöversikter/-bilagor (som *Dagens Nyheters* "På stan").¹⁸ Jag var inte intresserad av enskilda skribenter utan behandlade materialet

15. Jag har inte kunnat finna någon nordisk studie av historia i tidningar; det närmaste är en avhandling om historiebruket i tv:s nyhetssändningar; Carsten Tage Nielsens Ph.D.-afhandling *Historie til aftenkaffen: en historiekulturel analyse af tv-nyhedsformidlingen som historieproducerende diskurs* (Roskilde 1996), tillgänglig på <http://akira.ruc.dk/~ctn/tekster/Historie_til_aftenkaffen.pdf> (7/2 2013).

16. Jag ser dock inte varför hans kategorier inte också skulle vara relevanta för vetenskapligt historiebruk.

17. Schörken (1981) *passim*; vart och ett av de fyra behoven får ett kapitel i hans bok.

18. Det kan diskuteras om det var rätt att utesluta dessa delar, men det gjorde jag nu en gång, och får leva med att göra det samma i föreliggande studie för jämförbarhetens skull.

utifrån en läsares position som så att säga läser tidningen, ofta utan att tänka på namnet under en artikel.

Jag valde dessa två tidningar eftersom de har en likartad ställning i sina nationella medielandskap. Både *Dagens Nyheter* och *Politiken* är stora morgontidningar, utgivna i huvudstaden men med rikstäckande ambitioner. Ingen av dem är längre partipolitiskt anknuten men båda uppfattas som liberala och har ofta stått för en kulturradikal vänsterborgerlighet. Mätt i upplaga är *Dagens Nyheter* Sveriges största morgontidning, medan *Politiken* tillhör de tre största i Danmark. Båda har ett starkt genomslag i det offentliga meningsutbytet.¹⁹

Bland mina viktigaste resultat i den tidigare studien var att historien oftast användes i avkopplande syfte; här skildrades vackra gamla bilar, spännande utgrävningar eller gripande livshistorier. Mest frekvent återfanns historia på de lätta sidorna, därefter på kulturen. Som jag uttryckte det, det var i oväntad grad "historien som borgerlig kulturell konversationskunskap" som dök upp, där kända händelser och personer apostroferades.²⁰ Placeringen i tidningen signalerade att historien var lustfylld, eller åtminstone hade med kultur/fritid att skaffa. Historia förekom också i annonser, men då i regel endast i form av en rubrik eller bild i en i övrigt inte historieassocierande annons. Det senare avvek markant från vad Gerhard Schneider hade funnit i tyskspråkigt material, där historia oftare användes som stomme i reklamen.²¹ I mindre utsträckning förekom historia under politik/debatt, där det fyllde en utpräglad stabiliserande funktion: att visa att den egna ståndpunkten hade historiskt stöd eller att motståndarna alltid hade haft fel. Historia i betydelsen historievetenskaplig forskning uppmärksammades sällan. Mitt huvudsyfte var inte att jämföra Sverige och Danmark, utan att se på två nordiska tidningar – sådant torde numera kallas "transnationell

19. Allmänt om presslandskapet Niels Thomsen & Jette D. Søllinge, *De danske aviser 1634–1991* 3: 1918–1991 (Odense 1991) s. 104–117; Karl Erik Gustafsson, "I datorernas värld (efter 1975)", i Karl Erik Gustafsson & Per Rydén (red.), *Den svenska pressens historia IV: bland andra massmedier (efter 1945)* (Stockholm 2002). Politiken har också karakteriserats som följande "en socialdemokratisk linie"; Thomsen & Søllinge (1991) s. 175.

20. Gustafsson (1990) s. 123.

21. Gerhard Schneider, "Geschichte in der Werbung", i Klaus Bergmann & Rolf Schörken (red.), *Geschichte im Alltag – Alltag in der Geschichte* (Düsseldorf 1982) s. 144–181. Betecknande nog var mina enda exempel en annons från (västtyska) Volkswagen och en från österrikiska turistbyrå, Gustafsson (1990) s. 125.

historia²² – och skillnaderna var också små, men gick i riktning av att historievetsenskap något mindre sällan dök upp i den danska tidningen.

Vad kan man nu vänta sig efter 25 år? Dagstidningen har blivit allt mindre av nyhetsmedium och allt mer av bredvidläsning. När jag kallade den ”aktualitetens högberg” var det egentligen missvisande;²³ redan 1987 inhämtade de flesta människor nyheter på radio och tv och tidningarna publicerade i högre grad kommentarer och fördjupningar av sådant man redan kände till. I dag, efter (eller kanske snarare under) Internetrevolutionen, torde det vara så i än högre grad. Det skulle kunna tänkas gynna historia i bemärkelsen icke dagsaktuella teman. I både Sverige och Danmark har också historia synts mer i offentligheten. I Sverige rasade en debatt om svensk historieförmedling i början av 1990-talet, samtidigt som välfärdsstatens historia blev politiskt tillhygge.²⁴ I Danmark kom historia att bli centralt i det identitetsbygge och den ideologiska kamp som den 2001 tillträdde regeringen Fogh Rasmussen startade, till exempel genom att låta sammanställa en officiell dansk historiekanon.²⁵ Upplevelseturism och kulturarvspolitik har satt historia på dagordningen, ibland till och med mer än ”när det begav sig”; så uppges det i dag hållas fler torneringar världen över varje år än totalt under hela medeltiden.²⁶

22. Jag har i det mesta av min forskning försökt arbeta gränsöverskridande nordiskt – se t. ex. min plädering för nordisk historia, Harald Gustafsson, ”A Nordic perspective – Why? Why not?”, i Richard Holt, Hilde Lange & Ulrike Spring (red.), *Internationalisation in the history of Northern Europe: report of the Nordsaga '99 Conference, University of Tromsø, 17–21 Nov 1999* (Tromsø 2000). Det är glädjande att sådana angreppssätt nu börjar bli vanligare, åtminstone i retoriken, även om jag är skeptiskt till termen transnationell, som redan på förhand tycks förutsätta avgränsade, nationella storheter. Se t. ex. *Historisk tidskrift* 127:1 (2007), temanummer om internationalisering, samt debatten mellan Stefan Eklöf Amirell och Rolf Torstendahl i *Historisk tidskrift*: Stefan Eklöf Amirell, ”Den världshistoriska vändningen: möjligheter och problem i relation till svensk historisk forskning”, *Historisk tidskrift* 128:4 (2008), s. 647–669; Rolf Torstendahl, ”Idén om global historia och den transnationella trenden”, *Historisk tidskrift* 129:2 (2009), s. 235–240; Stefan Eklöf Amirell, ”Den världshistoriska vändningen och strävan att överkomma det nationella paradigmet: ett svar till Rolf Torstendahl”, *Historisk tidskrift* 129:2 (2009), s. 241–246.

23. Gustafsson (1990) s. 127.

24. Om ”historiens återkomst” i Sverige se Zander (2001) s. 402–459.

25. Om den danska historikerkanon, se Keld Grønder-Hansen, ”Kanon – et middel til at opnå samlingskraft i samfundet?” och Carsten Tage-Nielsen, ”Historieundervisningen i den danske folkeskole i et uddannelseshistorisk perspektiv”, båda i Lars-Eric Jönsson, Anna Wallette & Jes Wienberg (red.), *Kanon och kulturarv: historia och samtid i Danmark och Sverige* (Göteborg & Stockholm 2008) s. 149–165 resp. 166–183.

26. Torunn Selberg, ”Tradisjon, kulturarv og minnepolitik: å iscenesette, vandre i og fortelle om fortiden”, i Anne Eriksen, Jan Garnert & Torunn Selberg (red.), *Historien in på livet: diskussioner om kulturarv og minnespolitik* (Lund 2002) s. 9–28, uppgiften om torneringarna s. 9. Peter Aronsson argumenterar också för att en upplevelse av kris i samhället under

Det ges också ut betydligt mer historia på kommersiella förlag i Sverige än för 25 år sedan. Det kan därför finnas anledning att vänta sig finna mer historia i tidningen i dag.

Historia i tidningen: den kvantitativa bilden

Vid en första blick på en kvantitativ redovisning (tabell 1) framgår skillnaderna under ett kvartssekel som blygsamma.²⁷ Det rör sig om små summor och man bör inte fästa avseende vid smärre skillnader. Att jag träffat på historia 137 gånger 1987 och bara 121 gånger 2012 kan i hög grad vara slumpmässigt. Identifieringen av vad som är historia i en artikel eller en annons kan inte göras med någon oomkullrunkelig säkerhet, andra historiker skulle säkert göra delvis annorlunda klassificeringar, och det är inte ens säkert att jag själv helt konsekvent tillämpat samma kriterier i de två studierna.²⁸ Det kan alltså generellt sägas att det finns ungefär lika mycket historia i dessa tidningar i dag som för 25 år sedan. Hypotesen om mer historia stämmer sålunda inte på rent kvantitativ, övergripande nivå. Två förändringar är dock så stora att de måste mistänkas vara signifikanta. Det är nedgången för det lätta stoffet och uppgången för kulturen. I det förra fallet beror det antagligen inte så mycket på en nedgång för det historiska innehållet som att den lätta genren i tidningarna generellt tar mindre plats i dag. På 1980-talet hade *Dagens Nyheter* två helsidor under rubriken "Namn och Nytt", en avdelning som i dag krympt till en knapp sida, samtidigt som tidningen själv krympt i format från broadsheet till tabloid.²⁹

Minskningen av det lätta stoffet kan ha visst samband med det ökade stoffet på kultursidorna, eftersom kulturavdelningarna generellt i dagspressen har blivit mer inkluderande under senare år. Numera samsas dataspel, filmer och rockkonserter med – allt färre – recensioner av skön- och facklitteratur och konstutställningar. I dessa bredare

1990-talet, sedan det kalla krigets låsta strukturer fallit, kraftigt stimulerade ett sug efter historia, inte minst upplevelsehistoria, Aronsson (2004) t. ex. s. 20, 33, 286.

27. Jag har räknat varje självständig text i tidningen, sålunda att en artikel över ett helt uppslag här får samma tyngd som en kort notis. I det följande talar jag om "artiklar" utan att alltid specificera att det också rör sig om notiser.

28. Särskilt mistänker jag att jag har varit mindre generös med att se det historiska i annonser 2012 jämfört med 1987, dock inte i så hög grad att det snedvrider resultaten.

29. Formatförändringen, som är generell för den svenska pressen, studeras i Josefine Sternvik, *I krympt kostym: morgontidningarnas formatförändring och dess konsekvenser* (Göteborg 2007).

TABELL 1: *Historiskt material i Politiken och Dagens Nyheter 15–31 maj 1987 och samma period 2012. Antal artiklar, notiser och annonser.*

Avdelningar i tidningen	<i>Politiken</i> 1987	<i>Politiken</i> 2012	<i>DN</i> 1987	<i>DN</i> 2012	Summa 1987	Summa 2012	Procent 1987	Procent 2012
Politik/debatt	1	2	5	2	6	5	4	4
Kultur	12	27	19	26	31	53	23	44
Allmän plats	11	13	13	11	24	24	18	20
Lätta sidor	23	6	21	11	44	17	32	14
Annonser	11	7	21	15	32	22	23	18
SUMMA	58	55	79	65	137	121	100	100

Källor: För 1987: Gustafsson (1990), tabell 1, s. 117, för 2012: *Politiken* och *Dagens Nyheter* 15–31 maj 2012.

kulturdelar kan en del underhållande stoff som tidigare hänvisades till speciella delar av tidningen ha fått sin plats. Men det förklarar inte hela minskningen. Det kan konstateras att den omedelbart underhållande funktionen av historia har minskat och att kulturbevakningen tar upp något mer historia idag. Detta behandlas närmare nedan i samband med den kvalitativa diskussionen av de olika genrerna.

Det finns några intressanta aspekter jag inte tog upp 1987, som också kan angripas kvantitativt: vilket slags historia är det som behandlas? Vilka perioder och vilka områden står i fokus?³⁰ Vad gäller tidsperiod framgår fördelningen av tabell 2. Jag har räknat bort annonser, som ofta har mycket oklara hänsyftningar till förr i tiden, och artiklar som spänner över längre perioder, för att finna eventuella tydliga tyngdpunkter. Det är egentligen onödigt att räkna procent på dessa helhetssiffror nära 100, men jag har ändå satt ut procentalen för att underlätta jämförelsen. Indelningen är gjord efter en konventionell förståelse för viktiga brytpunkter: forntid, medeltid, tidigmodern tid, 1800-talet (till 1914), världskrigens tid, kalla kriget och till sist tiden efter Berlinmurens fall och östblockets upplösning.

Inte oväntat är det oftast den nära historien som figurerar i dagstidningen. Om man räknar samman de tre översta tidsperioderna (de sammanfaller ju inte, eftersom tidningarna 1987 av förklarliga skäl inte skrev

30. För att undersöka detta har jag gått tillbaka till mina klipp från 1987, som jag turligt nog sparat. Här har jag dock fått en annorlunda totalsumma i tabell 3 jämfört med tabell 1, som bygger på min gamla beräkning. Förmodligen finns två klipp som jag av någon anledning räknade bort i den förra studien, men jag kan inte se vilka. Detta kan tjäna som en nyttig metodologisk påminnelse om hur svår intersubjektivt provbarhet är, t. o. m. när samma forskare använder samma material. En skillnad på två artiklar är dock för liten för att påverka resultaten.

TABELL 2: Historiskt innehåll efter tidsperioder i *Politiken* och *Dagens Nyheter* 15–31 maj 1987 och samma period 2012. Antal artiklar och notiser (ej annonser).

Tidsperiod	<i>Politiken</i> 1987	<i>Politiken</i> 2012	<i>DN</i> 1987	<i>DN</i> 2012	Summa 1987	Summa 2012	Procent 1987	Procent 2012
1989–	-	6	-	4	-	10	-	12
1946–1989	3	11	13	8	16	19	16	22
1914–1945	6	7	18	19	24	26	23	31
1800-tal	15	7	14	9	29	16	28	19
Tidigmodern	8	4	7	5	15	9	15	10
Medeltid	4	3	1	1	5	4	5	5
Antik/fortid	10	0	3	1	13	1	13	1
SUMMA	46	38	56	47	102	85	100	100

Anm.: Artiklar och notiser som berör fler perioder eller har oklar kronologisk hemmahörighet har räknats bort; det rör sig om 29 i den första kategorin och en i den andra. Källor: *Politiken* och *Dagens Nyheter* 12–31 maj 1987 och 2012.

om perioden efter 1989) handlar vid båda tidpunkterna en tredjedel av artiklarna om dessa perioder. Notabelt är dock att intresset för världskrigens tid har ökat 2012, trots det ökade tidsavståndet. Andra världskriget är stort i populärkulturen,³¹ och för svensk del finns här också ett antal artiklar om Raoul Wallenberg (mer om dem nedan). De senare kunde också ha förts till kalla krigets epok, eftersom Wallenbergs öde i fångenskap diskuteras, men fokus ligger ändå på händelserna i Budapest 1945. När det gäller den äldsta historien, är det förstas inte oväntat att den inte står i fokus i dagspressen; det är kanske mer intressant att den alls förekommer. Om man får dra växlar på detta stickprov förekommer den dock alltmer sällan; antiken är 2012 reducerad till en enda artikel.

Var utspelar sig den historia som omnämns? Är det den nationella historien, är det på någon speciell plats utanför det egna landet eller är det mer allmänna omnämmanden av en viss epok eller företeelse, som inte lokaliseras? Som framgår av tabell 3 råder det en anmärkningsvärd stabilitet mellan undersökningsperioderna. Drygt hälften hänför sig explicit till det egna landets historia, en dryg tredjedel till andra länder och en mindre restpost saknar lokalisering (det kan till exempel gälla industrialiseringen eller medeltiden i allmänhet). Det är knappast oväntat att en dansk tidning tar upp dansk och en svensk tidning svensk historia, men det är notabelt att det senaste kvartsseklets myckna retorik kring

31. Fixeringen vid krig i allmänhet och andra världskriget i synnerhet är tydlig i de populärhistoriska magasinerna, Samuel Edquist, "Bilar, herrgårdar och krig: vilken historia förmedlas i populärhistoriska tidskrifter?", *Historisk tidskrift* 131:4 (2011), s. 772–779.

internationalisering och globalisering inte har avsatt något som helst spår i dagstidningarnas historiebrik. Förmodligen upplevs den nationella fokuseringen som "naturlig" av både journalister och läsare, på ett sätt som för tankarna till banal nationalism i Billigs mening.³² Det finns anledning att diskutera dessa kvalitativa iakttagelser i mer innehållsliga termer i den följande analysen av de innehållsliga kategorierna i tidningen.

TABELL 3: Lokalisering av historia i material i *Politiken* och *Dagens Nyheter* 15–31 maj 1987 och samma period 2012. Antal artiklar, notiser och annonser.

Lokalisering	<i>Politiken</i> 1987	<i>Politiken</i> 2012	<i>DN</i> 1987	<i>DN</i> 2012	Summa 1987	Summa 2012	Procent 1987	Procent 2012
Nationellt	39	31	35	36	74	67	53	55
Internationellt	20	22	28	23	48	45	35	37
Allmänt	4	3	13	6	17	9	12	8
SUMMA	63	56	76	65	139	121	100	100

Källor: *Politiken* och *Dagens Nyheter* 12–31 maj 1987 och 2012.

Politisk historia

För 25 år sedan kunde jag konstatera att de få nedslagen under rubriken "ledare/debatt" oftast handlade om att styrka sin egen ståndpunkt i en aktuell debatt, genom att visa kontinuitet, både hos sig själv och hos motståndaren.³³ De ännu färre nedslagen 2012 har mer karaktären av att visa att historien i sig ger debattören rätt, och då handlar det om den mycket nära historien. En skolpolitisk debattartikel av en ledarskribent (*DN* 22/5; datumangivelserna gäller alla 2012) har rubriken "Det var inte bättre förr", och polemiserar mot uppfattningen att friskolor och fritt skolval skulle skapa större segregation. "De rika har alltid kunnat välja skola åt sina barn", heter det, men nu – alltså efter de reformer som den borgerliga regeringen initierade i början av 1990-talet – kan alla göra det. En söndagskrönika (*DN* 20/5) försäkrar i rubriken att "[h]istorien är på väg att upprepas"; det handlar om Europas finanskris, där man, enligt författaren, kan lära något av hur Argentinas finanskris "för drygt tio år sedan" hanterades. En debattartikel (*Pol* 15/5), som polemiserar mot en ledare som försvarar statskyrkan, argumenterar med att "den ändelige situation i Danmark" har ändrat sig betydligt de senaste 30–40 åren,

32. Se även Eriksen (1999) s. 47–49 om den i dubbel mening "naturliga" historien.

33. Gustafsson (1990) s. 117.

vilket, enligt författaren, skulle kräva en ändring av förhållandet mellan stat och kyrka.

Det kan vara en slump att det är ännu färre nedslag inom denna kategori samt att de är mer presentistiska och inte ute efter att dra den egna ståndpunkten långt bakåt i tid. Det är också viktigt att notera den svenska traditionen av att föra politisk debatt på kultursidorna. Här förekommer i *Dagens Nyheter* två inlägg där samma skribent polemiserar mot artiklar i *Aftonbladet* som propagerat för vad som där kallas klasshat och dragit linjerna tillbaka till ryska revolutionen. Mot påstådd Lenin-dyrkan som stöd för en vänsterståndpunkt ställer skribenten den liberala, kulturradikala traditionen, som socialdemokratin skall ha lierat sig med. Han slår *Aftonbladets* skribent på fingrarna när hon påstått att Strindberg skrev i den vänstersocialistiska *Stormklockan*, när han i själva verket skrev i *Social-Demokraten* (DN 23/5, 29/5). Historiska fakta tycks tala för den egna ståndpunkten. Här används historien mycket tydligt för att visa den egna positionens långa linjer och får en stabiliserande funktion, för att använda Schörkens terminologi.

Kulturradikalismen som en lång tidslinje återkommer också dagligen i vinjettbilderna på *Politikens* debattsida, foton av tidningens två grundare Viggo Hørup och Edvard Brandes. För den bildade läsaren – och det är väl sådana som läser debattsidan – hänvisas här tydligt till den kulturradikala traditionen i Danmark, den vänsterborgerlighet som regeringen Fogh Rasmusen gick till storms mot. Bilderna är i Danmark snarast en markering mot höger, medan kulturradikalismen i de ovan nämnda svenska inläggen har sin front mot vänster; det kan ha en viss bäring på de politiska skillnaderna i stort mellan länderna.

Generellt går de historiska hänvisningarna betydligt längre bakåt i *Politiken* än i *Dagens Nyheter*. I den nämnda artikeln om statskyrkan är argumentet visserligen de snabba förändringarna under senare decennier, men texten är späckad med referenser bakåt. Det handlar om hur kristendomen spelat en väsentlig roll i Danmark i 1200–1300 år, det hänvisas till hur kyrkan ordnades med grundlagen 1849, till vad Hørup och Stauning sagt och hur det var "anno 1890, 1920 eller 1950". De historiska hänvisningarna är föga konkreta, men författaren räknar uppenbarligen med att de säger läsaren något. En sådan fond av gemensamma referenser ur den nationella historien är också uppenbar i en satirisk teckning (*Pol* 23/5). Den kommenterar att en sociolog har kritiserat "den udbredte her-

regårdsidyllisering i markedsføringen af fødevarer”. På en mindre bild plockar en kvinna ”Herregårdskyllinger” ur frysdysken i supermarknaden, på den större ses ett slott, en herrskapsfru med parasoll i sin vagn, en man i 1700-talskläder som spankulerar genom ett hav av kycklingar med en piska på ryggen och en man som sitter bakbunden på en trähäst.

Denna teckning kräver gemensamma historieföreställningar för att fungera. För en dansk skall den omedelbart ge associationer till den traditionella, negativa bilden av samhället före de agrara reformerna (*de store landboreformer*) och enväldets fall, när godsägarna enligt myten styrde despotiskt och kunde sätta trilskande bönder på *træhesten* – ett bestraffningsredskap på vilket syndaren fick sitta bunden på en vass rygg, med tyngder om fötterna. Trähästen, spridd i stora delar av Europa, är en stark symbol i detta danska mytcomplex, trots att dess användning i Danmark är föga dokumenterad.³⁴ Tecknaren förutsätter att läsarna känner igen den och inser att det är fel att associera något positivt med herrgårdar. Den syn på det gamla danska samhället som knåsattes efter enväldets fall 1848, och som nyanserats betydligt i senare forskning, tycks fortfarande ha ett starkt grepp i offentligheten.³⁵ Här är vi en väsentlig del av den danska historiekulturen på spåren.

Historia som stabilisering, i Schörkens mening, gäller alltså fortfarande när den används i debatt, men ofta som en negativ kontrast mot ett bättre nu. Det skall inte dras för stora växlar på detta snäva material, men jag tror inte det är en slump att denna historia sträcker sig längre tillbaka i *Politiken* än i *Dagens Nyheter* och är mer utpräglad nationell; en stabilisering av det nationella, kollektiva minnet. Ett sådant mer traditionellt danskt historiebryk kommer att visa sig också i det följande.

Historia på nyhetsplats

Historia dök 1987 vanligen upp i samband med att något hade hänt i den omedelbara nutiden som föranledde att man gav en tillbakablick – alternativt att det som hänt var att något nytt framkommit om det förflutna, något nytt som ansågs ha nyhetsvärde.³⁶ I detta avseende är

34. Den användes förmodligen fr.a. som militärt straffredskap och antagligen bara på Själland: Benito Scocozza & Grethe Jensen, *Danmarkshistoriens hvem, hvad og hvornår*, 2. uppl. (Köpenhamn 1999) s. 167, bildtext.

35. Se t. ex. Ole Feldbæk, *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie: 9: den lange fred 1700–1800*, 2. uppl. (Köpenhamn 2003) s. 51–57.

36. Gustafsson (1990) s. 118f.

skillnaderna mellan 1987 och 2012 kvantitativt obetydliga och kvalitativt små. Bakgrundsteckningar finns till exempel när det gäller valet i Serbien, där det ges en liten faktaruta om Kosovo-konflikten (*Pol* 20/5), eller en faktaruta om kriget i Bosnien i en artikel om rättegången mot Radco Mladić i Haag (*DN* 18/5). Det tycks framför allt vara utrikes konflikter som anses behöva sådana korta bakgrunder, som aldrig går långt bakåt i tiden och som typiskt nog både i *Politiken* och *Dagens Nyheter* har rubriken "Fakta". Historien uppfattas här absolut: Detta har hänt, detta är det viktiga för att förstå nuet.

Historiska upptäckter förekommer, då som nu, i båda tidningarna. I Danmark gräver marinarkeologer ut ett 1600-talsvrak och förmodar att det härstammar från ett slag 1644 (*Pol* 16/5), medan dykare i Sverige tror sig ha funnit ett vrak från samma århundrade, som antas ha sjunkit 1660 (*DN* 31/5). Ett nytt byggnadsminnesmärke i Stockholm får en notis (*DN* 21/5) och en nydatering av franska grottmålningar föranleder en närmast kåserande artikel under rubriken "Sexigt motiv i äldsta konsten" (*DN* 20/5). Närmast ett kåseri är också en artikel om *Cutty Sark* (*DN* 20/5). En ny bok om Raoul Wallenberg uppmärksammas på nyhetsplats (*DN* 25/5), men diskuteras desto mer på kultursidorna (se vidare nedan).

Endast i två artiklar kommer forskare själva till tals. I *Politiken* refereras argument för och emot att Köpenhamns fästningsring från 1800-talet hade betydelse för att tyskarna inte angrep Danmark under första världskriget; artikeln illustreras med anslående kanoner i färg (*Pol* 27/5). I *Dagens Nyheter* intervjuas en turkisk historiker om folkmordet på armenier (*DN* 20/5).

Så långt kan man dra paralleller, men utöver detta finns en rad större artiklar i *Politiken* som saknar motstycke i *Dagens Nyheter*. En helsida och en halvsida behandlar en person som 1999 skrev en prisbelönt bok om Stasi; nu framkommer uppgifter om att han själv var Stasi-agent (*Pol* 26 och 27/5).³⁷ *Politiken* har också en rad stora artiklar, varav några helsidor, om Istedgade i Köpenhamn. Det inre av Vesterbro var ännu i början av 1980-talet en klassisk storstadsslum med usel bostadsstandard, hög andel invandrare, kriminalitet, narkomani och prostitution. I artiklarna skildras den sanering som har lett till att delar av Istedgade i dag är ett fashionabelt stråk.

37. Till samma genre hör en recension på kulturavdelningen av en dansk bok om en halv-dansk östtysk Stasi-informatör; *Pol* 31/5.

I en artikel baserad på en intervju med en tidigare prostituerad skildras emellertid hur området närmast Hovedbanegården fortfarande är ett centrum för narkotikalangning och prostitution – dock mer rått och brutalt och utan den värme mellan människor som påstås ha funnits där förr (*Pol* 15/5). En känd tecknare, som bor på en lyxsanerad vind med sex meters takhöjd, ondgör sig över ”de smarte steder, hvor jyske studiner drikker latte og plaprer i mobiltelefon”. Han jämför visserligen de gamla förhållandena utan centralvärme och med dass på gården med dagens sanerade lägenheter och säger att ”man skal godt nok være slumromantiker for ikke at synes, at det er et fremskridt”, men tonen i artikeln som helhet är snarare nostalgisk – och kritisk mot de höga hyrorna, som fungerar segregering. En skola, som stängdes på grund av sociala problem och nu har nyöppnat och kryllar av barn, skildras huvudsakligen som ett problem eftersom andelen tvåspråkiga elever har gått ner drastiskt (*Pol* 19/5).

Jag konstaterade 1987 att schablonbilderna det var bättre förr respektive det var sämre förr bar upp många artiklar. I serien om Istedgade kombineras de; de materiella framstegen framstår som ovedersägliga, men artiklarna har en omiskännligt nostalgisk ton, som det är svårt att inte kalla slumromantik. Samma fenomen förekom i artiklar för 25 år sedan: ”En slitsammare men lyckligare tid – månne det inte är en ganska vanlig schablonbild idag av det närmaste förflutna?”³⁸ Denna fundering gäller än, och kanske kan ses som en variant av historiens stabiliserande funktion: den ger en mening åt det nära förflutna, något vi på gott och ont var tvungna att ta oss igenom för att komma till samtiden.

På några ställen är historia bara löst påhängd, som i en artikel om försörjningssvårigheter på grund av torka i Libanon, där bara rubriken ”Bekaa-dalen: Romerrigets gamle brødbakke tørster” har en historisk association (*Pol* 21/5). En artikel om ett ekonomiskt toppmöte rubriceras ”Ett desillusioneret Europa har brug for hippietidens trang til forandring”, med bild på två hippie-lika ungdomar på taket av en bemålad Folkvagnsbuss, men har inget historiskt innehåll (*Pol* 16/5). Här finns uppenbart en idé om en gemensam historisk referensram där Romarriket eller hippietiden säger läsaren något. Det är intressant att denna

38. Gustafsson (1990) s. 119.

sorts anspelningar bara finns i *Politiken*.³⁹ Det understryker bilden av att historia är mer aktuellt i dansk offentlighet än i svensk.

Den kulturella historiekulturen

I min tidigare studie skrev jag att "en ganska stor del" av det historiska stoffet återfanns på tidningarnas kultursidor.⁴⁰ Som framgått av tabell 1 har denna del blivit större 2012. Här finns recensioner av böcker, utställningar och föreställningar, men också mer nyhetsbetonade artiklar och notiser om händelser som filminspelningar, utställningar eller oenigheter om museiverksamhet. Det senare kan ju ofta sätta sinnena i kokning vilket i detta material gäller i både Danmark och Sverige: Tøjhusmuseet i Köpenhamn och Thielska galleriet i Stockholm (*Pol* 25/5; *DN* 18/5).⁴¹ Annars är skillnaderna mellan tidningarna påfallande, både innehållsmässigt och kvantitativt.

När det just gäller museer kan noteras att *Politiken* är ensam om att recensera historiska utställningar.⁴² Det gäller till exempel medeltiden på Middelaldercenteret i Nykøbing/Falster (*Pol* 29/5; stor bild av en medeltida kran), 1960-talets ungdomsuppror i provinsen på Gammel Estrup (29/5; en helsida, med färgbild av ett tonårsrum) och en kriminalhistorisk utställning på Politimuseet, "Ondskab", som startar en principiellt intressant debatt. Här visas en rad mordvapen från kända kriminalfall, som pistolen som användes vid ett uppmärksammat hedersmord på en ung kvinna i Slagelse 2005 eller "vinkelsliberen som Peter Lundin genemskar sine ofre med". Här förs en diskussion om "hvor lang tid [der skal] gå, før en tragedie bliver til kultur", och man intervjuar filosofen Peter Kemp (*Pol* 24/5). Museiledningen menar att utställningen ställer frågan hur samhället hanterar "det onde", alltså snarare ett samtidsdebatteerande sikte. Artikeln tycks i stället utgå från att det som kommer på museum är historia/kultur, och när det inte upplevs så, blir det problem som diskuteras. Från en professionell historikers utsiktspunkt är denna artikel kvalificerad förmedling av viktiga frågor och ger heller inga enkla svar.

39. Även *Pol* 23/5, om ett internt journalistpris på *Politiken*, uppkallat efter Viggo Hørup, samt *Pol* 16/5, om den grekiska finanskrisen, illustrerad med Scylla och Charybdis.

40. Gustafsson (1990) s. 119f.

41. I det danska fallet handlade själva bråket om historia: besökare klagade på Tøjhusmuseet för att det visades upp för lite av gamla vapen. I Sverige handlade det om museiledningen, men det historiska kom in i en faktaruta om Thielska.

42. *DN* 18/5 recenserade dock en konstatställning med Förintelsen som tema.

Politiken 2012 innehåller 13 recensioner med historisk anknytning, *Dagens Nyheter* åtta. Ett antal av dem i *Politiken* rör kvalificerade historiska verk, ofta av akademiker. Det gäller till exempel långa recensioner av en Karl Marx-biografi (*Pol* 19/5), en bok av en teolog om judarnas historia i Danmark (*Pol* 19/5) och en ny trebands europeisk kulturhistoria av den danske historikern Leo Tandrup (*Pol* 26/5). Den enda möjliga motsvarigheten – där författaren dock inte är akademiskt verksam historiker – i *Dagens Nyheter* är den uppmärksamhet som vigs åt Ingrid Carlbergs Raoul Wallenberg-biografi. Denna får först en notis som förutskickar utgivningen (*DN* 19/5), sedan ett stort uppslag på förstasidan med bild av författaren och med fokus på CIA:s roll (*DN* 22/5) och till slut en utförlig recension (*DN* 26/5).⁴³ Som vi sett ovan figurerar boken även på nyhetsplats, och dessutom finns ett antal annonser för boken och för föredrag av författaren (*DN* 23/5, 25/5 (två gånger) och 29/5). Det rör sig om en kommersiell hårdlansering som får stort medialt genomslag.

Uppmärksamheten kring Raoul Wallenberg är generell stor i Sverige och det har kommit ut ett antal böcker i samband med hundraårsminnet av hans födelse.⁴⁴ Historikern Ulf Zander har analyserat detta intresse historiedidaktiskt och menar att Wallenberg passar till samtidens behov av nya hjältar: en antiheroisk hjälte, en vardagshjälte som hjälper människor i stället för att begå krigiska stordåd. Han är också en hjälte som passar inrikespolitiskt; han visar att inte alla svenskar var undfallna mot Hitlertyskland och ger moralisk resning till den svenska identiteten.⁴⁵

Zanders analys passar väl på uppmärksamheten kring Carlbergs bok. Men med Schörkens terminologi kunde man också tala om en gåta att lösa. Den oregelbundet återkommande uppmärksamheten kring Raoul Wallenberg passar in i ett aldrig sinande intresse för historiska gåtor eller påstått stora händelser som ständigt retar fantasin. Naturligtvis har dessa sina konjunkturen – Karl XII:s död dyker till exempel numera endast sällan upp, men Palme-mordet eller Dag Hammarskjölds död är fortfarande pålitliga intressefångare. Raoul Wallenberg tycks fascinera på samma sätt, särskilt som möjligheterna att få full vetskap om hans

43. Dessutom en artikel utifrån ryska arkiv som inte direkt kopplades till Carlbergs bok, *DN* 21/5.

44. Se Wilhelm Agrell, "Den andra Raoul Wallenbergvägen: levnadsteckningarna, källkritiken och mytologin" *Historisk tidskrift* 133:1 (2013) s. 69–74.

45. Raoul Walleberg, *Förtitelnens röda nejlika: Raoul Wallenberg som historiekulturell symbol* (Stockholm 2012) cit. s. 24.

slutliga öde tycks vara små eller obefintliga; det gör honom till en perfekt historisk gåta. Kanske kan de olika, samverkande skälen till det svenska Wallenberg-intresset beskrivas, med Peter Aronssons ord, som att "det är sambanden mellan historiebruk på skilda verksamhetsfält som skapar styrkan i deras framträdanden".⁴⁶

Trots *Dagens Nyheter*s Wallenberg-intresse ger historiebevakningen i *Politiken* ett mer, från fackhistorikerns synpunkt, seriöst intryck, med flera tunga recensioner av fackböcker. Det är emellertid påfallande hur samtidsaspekten nästan utan undantag understryks. Recensionen av en judarnas historia i Danmark kopplar avslutningsvis till dagens muslimska minoritet, utan att detta förefaller nämnas i boken (*Pol* 19/5). Recensionen av Leo Tandrup's trebands kulturhistoria, som får en stor bild (Eugène Delacroix's "Friheten på barrikaderna") men en ganska kort och allmän text, anger att det viktiga med ett kulturhistoriskt perspektiv är "at det tilskynder os til at vurdere den tid, vi lever i" (*Pol* 26/5). En annan mening uttrycks emellertid i en recension av en bok om en dubbelmördare från tidigt 1950-tal. Här berömmar recensenten författaren för att "søge komme så tæt som mulig på den utrolige autentiske historie", gör inga samtidskopplingar, använder inga pekpinningar utan ser värdet på ett existentiellt plan: "en bog om livets paradokser, skæbnens vildveje og den sære menneskenatur" (*Pol* 31/5).⁴⁷

Också i *Dagens Nyheter* dominerar den direkta samtidskopplingen, som i en recension av en nyutgåva av Jules Vernes *En världsomsegling under havet*. Recensionen handlar uteslutande om vår egen tid och dess påstådda utbredda (manliga) egoism genom att framhålla vilken "narcisist och fullblodsegoist, hämnare och sektledare" kapten Nemo var (*DN* 19/5). Vernes bok förefaller samtida; endast en tidsangivelse vid en bild av författaren skvallrar om något annat. Det är också i *Dagens Nyheter* som den ovan diskuterade debatten om Lenin och kulturradikalismen återfinns.

Hundraårsminnet av August Strindbergs födelse uppmärksammas en del i *Dagens Nyheter*, mest med korta notiser om exempelvis utställningar och vandringar (*DN* 19/5).⁴⁸ En enspaltsartikel kopplar dock till

46. Aronsson (2004) s. 7 (kursiv i original).

47. En liknande fascination inför det som varit andas den ovannämnda helsidan om utställningen om ungdomsupproret på 1960-talets danska landsbygd, "et stykke danmarkshistorie, som mangler at blive fortalt", *Pol* 29/5.

48. Även en artikel om Strindberg och musiken angående en konsert, *DN* 29/5.

samtiden med rubriken "Assange i modernt Strindbergsdrama". Skribenten parallellställer våldtäktsanklagelsen mot Wikileaks grundare Julien Assange och en episod i Strindbergs liv, när han skulle ha våldtagit en flicka i Danmark (DN 31/5). Grunden för skribentens övertygelse om Strindbergs skuld är en essä av Per Olov Enquist, medan något argument för hennes övertygelse om Assanges skuld inte tycks behöva ges. Dessa två sålunda fastställda skulder kopplas sedan till ett hundraårigt behov av kvinnokamp. Detta är det mest tydliga exemplet i materialet på hur man skapar den historia man behöver för sina samtida politiska syften. Samma skribent skriver också om en avhandling i idéhistoria, men även här handlar det i så hög utsträckning om funderingar över nutiden att det knappast kan kallas en recension (DN 28/5). Jämfört både med *Politiken* 2012 och sig själv för 25 år sedan har *Dagens Nyheter* närmast avvecklat den seriösa bevakningen av historisk litteratur. *Politiken* ger ett mer traditionellt intryck; den stora europeiska kulturtraditionen förekommer också endast här, med bland annat recensioner av en nyutgåva av Aesopos fabler och en nyöversättning av E. T. A. Hoffmann (*Pol* 17/5 resp. 19/5).⁴⁹

I *Politiken* förekommer också en diskussion i termer av kulturarv, den term som sedan regeringen Foghs *værdikamp* har blivit så populär i Danmark.⁵⁰ Här finns en artikel om att Danmark skall utpeka kulturarvsymboler som skall sättas på en ny EU-lista och en artikel om minskade anslag till danska minnesmärken utomlands; båda har kulturarv i rubriken (*Pol* 16/5 resp. 21/5). Båda gäller som synes det nationella, danska kulturarvet och den senare är upphängd på en krigskyrkogård från första världskriget i norra Frankrike, där det vilar 79 *sønderjyder*; just därför är den, enligt en intervjuad politiker, "med til at fortælle historien om tabet af Sønderjylland og Slesvig, som er en vigtig del af den historie, som skabte Danmark".⁵¹

Just förlusten av Slesvig/Sønderjylland 1864 och återföreningen av den nordliga delen med Danmark 1920 är fortfarande central i dansk

49. Hit kan även räknas Umberto Eccos roman *Kirkegården i Prag*, *Pol* 18/5; en utställning med El Greco, *Pol* 24/5; och de ovan nämnda artiklarna om Karl Marx, antologin om tysk kulturhistoria och Leo Tandrupps trebands kulturhistoria.

50. Se not 25 ovan.

51. Det är intressant att politikern skiljer mellan Sønderjylland, som han förmodligen uppfattar som det område som blev danskt 1920, och (resten av) Slesvig; det är ett språkbruk som blir allt vanligare i Danmark och är en del i skapandet av en ny territoriell förståelse av historien, passande till de aktuella gränserna.

historieförståelse, varför artikeln inte förvånar.⁵² Mer förvånande är kanske att drottning Dagmar, död år 1212, är *still going strong*. En artikel om åttahundraårsminnet inleds med påståendet att "[d]e fleste kender folkeviserne om den skønne og blide dronning Dagmar, og de fleste har lært, at hon døde på Riberhus Slot." (*Pol* 24/5) Det är värt att lägga märke till att artikeln har rubriken "Lå dronning Dagmar nu også i Riberhus?" – historikerna har länge vetat att Dagmar, tvärtemot i visan, inte dog i Ribe, men här presenteras det som en möjlighet och något som inte är allmänt känt. Det illustrerar hur den traditionella historiesynen ofta kan vara närmast immun mot källkritik och inomvetenskapliga omtolkningar.⁵³ I *Dagens Nyheter* kan endast artiklarna om Strindbergjubiléet räknas till sådana hänvisningar till ett traditionellt nationellt kulturarv.

Några artiklar kan snarare hänföras till den underhållande och avkopplande funktionen. Med färgglada bilder beskrivs olika clowntyper och deras historia, en typologi föranledd av en internationell clownfestival i Svendborg (*Pol* 19/5). Ett kåseri i lördagsbilagan utgår från en gammal latinlärobok och gör sig lustig över bland annat Hannibals tåg över Alperna (*Pol* 26/5). "Journalister har usel klädsmak" heter det i en notis som visar sig handla om tidskriften *Journalistens* nummer om svensk journalistik 1982–2012 (*DN* 17/5).⁵⁴ Historia möter alltså kulturavdelningarnas läsare såväl som samtidsrelevant debattstoff som i egenskap av populärkultur och underhållning. I den senare egenskapen finns historia givetvis också på de sidor som signaleras som lätta och underhållande.

Roliga historier

Den myckenhet av historiskt stoff som 1987 återfanns på de lätta sidorna betecknade jag i min förra studie som dess mest markanta resultat. Jag skrev att det i oväntad grad var "historien som borgerlig kulturell konversationskunskap" som levde vidare. Som Schörken har påpekat förutsätter skämt, ironi och satir om historia att det finns ett gemensamt vetande att spela på.⁵⁵ Flera exempel på detta har redan diskuterats i

52. Se t. ex. Kayser Nielsen (2010) s. 156–159 om hur den slesvigska frågan fortfarande är levande och ibland inflammerad i danskt historiebruk.

53. I dessa de yttersta tider har danska bagerier också döpt om den goda *smørkagen* till *Dagmarkage* eller *Dagmartærte*. Maten är inte är det minst viktiga stället för historiebruk, som Kayser Nielsen (2010) s. 216f. visar.

54. Hit hör också några artiklar om tv-program och filmspelningar med historiska teman, *DN* 15/5, 29/5 resp. 18/5, 20/5, 21/5.

55. Gustafsson (1990) s. 121–123, cit. s. 123; Schörken (1982) s. 138–141.

det danska sammanhanget, som den satiriska teckningen om *herregårdskyllinger* och diskussionen om drottning Dagens dödsplats.

Den typ av borgerlig konversationskunskap som förutsattes i *Dagens Nyheter*s dagsverser 1987, där det gick en serie om svenska kungar, lyser nästan helt med sin frånvaro i tidningen 2012. För 25 år sedan förekom historia också i flera kåserier, som det publicerades två eller fler av varje dag. Men 2012 har *Dagens Nyheter* bara ett kåseri om dagen, och endast en gång under den undersökta perioden dyker historia upp, i en ironisk betraktelse över hur en håla i Sydfrankrike gör sig till "Molière-stad" endast med anledning av att Molière och hans ensemble spelade där under ett par år (*DN* 25/5); läsaren förväntas veta vem Molière var. Denna igenkänningsförmåga kommenteras explicit i en serie där en guide visar "Karl XII:es [*sic*] likbod", men möter kommentaren "Vad det inte Gustav Vasas jaktstuga förra året?" Svaret: "Jo, jag vet. Men det drog inte tillräckligt folk." Man kan låta vara osagt om detta speglar att Karl XII skulle vara mer känd i dag än Gustav Vasa. Misstanken är snarare att det för serietecknaren – och läsaren – är namn på två utbytbara så kallade gamla gubbar ur historien, utan närmare förankring.

Några exempel finns ännu på att det gamla i sig uppfattas som roligt, något som var mer framträdande 1987.⁵⁶ Namn och Nytt-avdelningen i *Dagens Nyheter* publicerade två gånger under den undersökta perioden 2012 notiser från 1922 utan kommentarer; det tycks som om de gamla ämnena – till exempel en notis om ett verk om svenska ordnar – och det gammaldags språket i sig anses kunna väcka munterhet (*DN* 28/5).

En genre *Politiken* är ensam om, i sin spalt ATS ("At tænke sig"), är satirer över artiklar på annan plats i tidningen. Både serien om Istedgade och artikeln om ungdomsupproret i provinsen häcklas på detta sätt (*Pol* 18/5 resp. 30/5). Den fiktive tidigare porrbutikägaren "Dildo-Svend" återser Istedgade och ser nu ett "trist café, hvor folk sidder og drikker kaffe till 50 kroner pr. kop. I gamle dage kunne du overvære et liveshow i Istedgade for de samme penge. Og så fulgte der oven i købet en gratis køkkenrulle med!" Det är just den tendens till slumromantik som vi ovan noterade i artikelserien som gisslas.

En allmän iakttagelse är att genererna i tidningen inte är lika tydliga som för 25 år sedan. Förutom att en del lätt stoff återfinns både på ny-

56. 1987 hade t.ex. *DN* en serie återberättanden ur Stockholms tänkeböcker, fr. a. våldsamma kriminalfall, som inte närmare kommenterades och antagligen avsågs vara roliga.

hets- och kulturplats kan några artiklar på resesidorna – avdelningar som tycks ha expanderat kraftigt – räknas hit. I *Dagens Nyheter* gäller det Azerbajdzjan och Nordirland (DN 20/5 resp. 31/5). Historien signaleras som en lustfylld extrabonus bland andra attraktioner på semestern. *Politiken* har däremot en sida om Assisi, som mer direkt är upphängd på historien om den helige Franciskus och även knyter an till den nationella historien genom en ruta om den danske konvertiten, författaren Johannes Jørgensen, hedersmedborgare i Assisi (Pol 27/5).

Också i några andra mer fritidsbetonade bilagor dyker historia upp, som i ett reportage om en byggnadsvårdbutik med gamla saker (Pol 20/5), en bild på en gammal Gulf-mack i motorbilagan (DN 19/5) eller i samma bilaga en artikel om ett nytt "nostalgimuseum" i Nynäshamn, Mopedum. Museet skildrar svenskt vardagsliv 1952–1979 i uppbyggda scenbilder men visar också ett 70-tal mopeder. Artikeln och museet andas fascination inför det som var, liksom genomgående i de mer underhållande artiklarna utan anspråk på samtidsrelevans – "Vi gör det för att det är roligt," säger en av grundarna (DN 19/5).⁵⁷

Jämfört med 1987 har det uttalat lätta stoffet minskat i omfattning men också spritts över flera delar av tidningen. För 25 år sedan förut-sattes ofta en traditionell historiekunskap som texterna kunde spela på, medan det finns mindre av detta 2012. Det är betecknande att det i en frågespalt i *Politiken* frågas efter ursprunget till ett uttryck, "skævbenede Hassan"; svaret blir att det kommer från "skuespillet 'Aladdin' (1805) af den danske forfatter Adam Oehlenschläger (1779–1850)" och sammanhanget i pjäsen förklaras (Pol 19/5). Med en högre skattning av den traditionella bildningen hade det räckt med att inleda med att "det stammer fra Oehlenschlägers 'Aladdin'", men även i Danmark tycks det i dag råda tvivel om kulturarvets styrka i aktivt historiebruk.

Säljande historia

År 1987 kategoriserade jag historia i annonserna som huvudsakligen ett utslag av historiens stabiliserande funktion: att förläna ett drag av trovärdighet, tradition och kvalitet åt de salubjudna produkterna, antingen

57. Den välgjorda utställningen är dock inte utan relevans; vid ett besök i somras kunde jag konstatera att det gav många tankar om synen på det närmast förflutna. Inte minst var det intressant att se hur lite plats vänstervågen och ungdomsupproret – som en yrkeshistoriker förmodligen hade lyft fram som viktigt under denna tid – ägnades: en trång monter intill en större samling ölburkar och ölfaskor.

direkt genom en koppling till producentens erfarenhet ("I hundra år har vi framställt...") eller, vanligare, indirekt genom att framhålla något historieassocierande hos en annars mer eller mindre historielös produkt.⁵⁸ Däremot var det sällan eller aldrig historia i sig som det gjordes reklam för.

Det är svårt att avgöra när en annons skall räknas som historieassocierande eller inte. Särskilt gäller det reseannonserna. Räcker det med rubriken "Burmas guldklädte pagoder" och två färgbilder av desamma? Är det inte snarare exotism eller hänvisning till sådant som nu en gång räknas som sevärdheter utan att läsaren associerar till just historia? Tydligare är det när det i samma helsidesannons från en resebyrå utbjuds "Historisk rundrejse i dansk Vestindien" (*Pol* 21/5). Jag har varit restriktiv – möjligen mer restriktiv än 1987 – med att räkna gyllene pagoder och deras motsvarigheter som historia. Resan till Danska Västindien är den enda historiska reseannonsen i denna mening; dessutom finns några annonser för historiska vandringar och visningar – Vestvolden och Esrum klosterträdgård (*Pol* 21/5 resp. 29/5) och i *Dagens Nyheter* en vandring i Raoul Wallenbergs fotspår (*DN* 30/5).⁵⁹

Annonserna för Carlbergs Wallenberg-bok, som redan har uppmärksamats, är de enda historiska bokannonserna i *Dagens Nyheter* medan tre sådana dyker upp i *Politiken*. Intressant nog är fokus här också nazismen och andra världskriget, med två historiska romaner (båda *Pol* 19/5); för övrigt görs det reklam för en bok med texter av Søren Kierkegaard (*Pol* 19/5).

I min förra studie uppmärksammade jag också logotyper och vapen i annonser som historieassocierande. Det kan råda tveksamhet om en kommunal vapensköld får läsaren att tänka på historia, men tillsammans med en del andra iakttagelser fick det mig att konkludera att "[d]en historia som flitigast används i reklamen associerar just till en sådan feodal eller i alla fall förindustriell värld".⁶⁰ Vapensköldar och lätt historiserande loggor finns kvar. Stockholms auktionsverk har årtalet 1674 tydligt på sin logotype (*DN* t.ex. 15/5), kommuner och myndigheter använder sina vapen eller vapenliknande symboler. Ett företag säljer

58. Gustafsson (1990) s. 123–126.

59. Jag räknar en annons endast en gång om den förekommer likalydande flera gånger, som Wallenbergvandringen gör.

60. Gustafsson (1990) s. 126. Min användning av det oprecisa och belastade uttrycket feodal var slarvig och borde ha undvikits.

handgjorda vapenringar (DN 26/5). En helsida från Gripsholms slott med rubriken "Hälsa på alla våra kungar" pryds av två stora bilder av Gustav III respektive ett uppstoppat lejon med ett utseende som skvallrar om att djurkonservatorer i Sverige under tidigmodern tid hade begränsade kunskaper om hur levande lejon såg ut (DN 27/5). Den humoristiska tonen signalerar ett avslappnat förhållande till historien, som för att inte skrämja bort besökare. Ett framförande av Haydns Skapelsen illustreras med Lucas Cranachs målning Adam och Eva (DN 30/5). Men i stort tycks det vara en nedgång för den äldre historien i annonserna.

Likaså borta är de annonser som knyter den egna produkten till en tradition. Inga företag talar om när de är grundade – undantaget Stockholms auktionsverk – eller hur länge de erbjudit just denna förträffliga produkt. Det förefaller onekligen, om man skall sluta från dessa begränsade stickprov, som historien i dag tillmäts mindre värde som extra argument i reklamen.

Nytt är däremot historia i upplevelseturismen. Flera av de nämnda rese- och vandringsannonserna kan räknas dit, liksom en annons för Tyresö medeltidsdagar (DN 17/5). Det är väl känt att historia blivit en viktig beståndsdel i upplevelseturismen.⁶¹ Det märks också i dessa annonser. Historia är inte ett extra säljargument; det är historia som säljs.

Presentism, nostalgi och det nationella

"När man reser sig från frukostbordet och viker ihop sin morgontidning har man sålunda haft goda möjligheter att umgås med det förflutna"⁶² – denna min slutsats från 1987 står kvar anno 2012. Något läsaren med stor sannolikhet uppfattar som historia signaleras fortfarande i snitt åtta–nio gånger om dagen i *Dagens Nyheter* och *Politiken*. På ett rent kvantitativt plan stämmer inte hypotesen om att ett ökat historieintresse skulle avspeglas i dagstidningarna, men någon minskning kan inte heller noteras. Däremot har det skett vissa innehållsliga förskjutningar, som inte minst framgår av tabell 1. Det är som det historiska stoffet har smetats ut jämnare över sidorna, vilket delvis tycks vara en funktion av att de direkt underhållande och avkopplande delarna har minskat i omfång, medan kultur- och nyhetssidorna har fått en mer heterogen

61. Se t. ex. Kayser Nielsen (2010) s. 239–241, 251–256; Groot (2009) s. 116–123; Jensen (2010) s. 143–160.

62. Gustafsson (1990) s. 127. Jfr generellt mina slutsatser i den äldre studien, *ibid.*, s. 127f.

sammansättning. Det signaleras fortfarande att det är lustfyllt att umgås med det förflutna; det är, för att använda mina termer från 1987, vackert (folkvisan om Dagmar), spännande (vilket vrak är det nu man hittat?), roligt (fransk skrytsam Molière-stad) och gripande (en hård men också varm tid i Köpenhamns prostitutionskvarter).

Men det är ändå som om historien blivit lite mer allvarlig, vilket speglas både i siffrorna och i innehållet. Den kriminalhistoriska utställningen i Köpenhamn väcker frågor om ondskan, Strindberg används för att perspektivera Assange-affären, Lenin figurerar i svensk inrikespolitisk debatt. Påfallande ofta knyts historien till nuet men framställs några gånger i stället som objekt i egen rätt, som i reklam för evenemang, vandringar och föredrag med historiskt tema. Man kan tala om två motsatta trender: presentism och objektifiering. Kanske hör dessa linjer ihop, så att det skenbart självklara i att skriva om en 1800-talsroman uteslutande som ett debattinlägg om samtiden och den nostalgiska beskrivningen av en förlorad värld (mopedmuseet) betingar varandra: i de fall historien inte omedelbart görs samtidsrelevant signaleras den som rent förflutet, nostalgi och upplevelse av det annorlunda.⁶³

Skillnaderna mellan den danska och den svenska tidningen 1987 var små men är nu större. Fackhistorisk litteratur tas i stort sett uteslutande upp i *Politiken*, den stora europeiska kulturtraditionen finns bara här och historiestoffet på kultursidorna får kvantitativt större plats, med fler stora artiklar, än i *Dagens Nyheter*. Artiklarna blir förstås ofta kortare i *Dagens Nyheter* eftersom den trycks i det mindre tabloidformatet, ibland kritiserat för att främja ytlighet, men det är inte hela förklaringen; även i relativa termer fyller historia mer i *Politiken*.⁶⁴ Från en yrkeshistorikers synpunkt känns den danska historiebevakningen mer seriös – men också mer traditionell. Historien som en nationell referensram lever i större utsträckning kvar i det danska materialet och det är också här det finns explicita diskussioner om historien som kulturarv. Som vi inledningsvis konstaterade, har historia generellt blivit mer synligt i offent-

63. Något liknande hävdar Anne Eriksen när hon menar att den moderna historieuppfattningen bygger på en tydlig skillnad mellan nu och då, där det förflutna blir entydigt främmande, Eriksen (1999) s. 18f.

64. Ett hastigt överslag över utrymmet i spaltcentimeter under en vecka ger vid handen att *Politiken* hade 54 % och *DN* 46 % av de två tidningarnas samlade utrymme för kulturbevakning, medan andelen av de artiklar jag räknat som historia var 77 % för *Politiken* och 33 % för *DN*. Om tabloidformatet, se Sternvik (2007). Hon redovisar kritiken men konkluderar också att eventuella innehållsliga förändringar inte har med formatet i sig att göra, s. 292f.

ligheten i båda länderna, men den danska revitaliseringen började cirka tio år senare än den svenska och kanske är den svenska historievågen på väg att ebba ut. Det nya intresset i Danmark blev också mer kontroversiellt och fick kanske större genomslag eftersom det handlade om en direkt regeringsdriven kampanj. Skillnaden i detta stickprov är i varje fall tydlig, även om det måste understrykas, här som gällande alla mina slutsatser, att det är ett mycket begränsat stickprov. Det är, till exempel, förstås slumpmässigt att hårdlanseringen av Carlbergs Wallenberg-bok inträffade just under mina två undersökta veckor. Drogs den ifrån skulle *Politiken* dominera än större.

Båda tidningarna har en ganska tydlig inriktning på den senaste historien, även om lite äldre hänvisningar dyker upp i *Politiken*. Här är det notabelt att intresset för världskrigens epok – huvudsakligen andra världskriget – har ökat mellan 1987 och 2012, trots att den förskjutits bakåt i tid. I båda tidningarna finns för båda åren en tydlig övervikt för kopplingar till den egna, nationella historien. Tidningarnas banala historia innehåller alltså en god portion banal nationalism, för att använda Kayser Niensens och Billigs termer; historiekulturen är i hög grad nationell också i dessa globala tider.

Vårt behov av historia

Ovan har mina empiriska resultat i snävare mening redovisats. Avslutningsvis vill jag perspektivera dem genom att kort diskutera olika sorters historiebruk och historiebehov. I Schörkens terminologi tycks tidningarnas historiebruk i dag mer än tidigare försöka fylla en funktion av *Lehrstück*, med sina kopplingar till samtiden. Detta ligger också nära *Stabilisierung*, i bemärkelsen att bygga en bro mellan (det nära) förflutna och nutiden. Inom den politiska användningen av historia tycks dock behovet av att förankra ståndpunkter och kontroverser bakåt ha minskat, ett utslag av den ökande presentismen. Historiens funktion av *Enträtselung* är också tydlig, både med direkt historiska gåtor – vad hände Wallenberg, vilken betydelse hade Vestvolden? – och på ett mer existentiellt plan, som i diskussionen om att ställa ut eller inte ställa ut mordredskap. *Entlastung* är fortfarande en framträdande kategori, med den lustfyllda och intressanta historien som signaleras i en del annonser, i färgglada clowntyper, reseskildringar och spännande dramer ur historien.

Det är vanligt i forskningen att på detta sätt arbeta med olika kategorier av historiebruk. Niels Kayser Nielsen talar till exempel om fyra intressen som oftast finns i historiebruket – politiska, informativa, underhållningsmässiga och identitetsskapande – och Peter Aronsson listar historiebrukets kognitiva, normativa, estetiska, affektiva och existentiella funktioner.⁶⁵ Klas-Göran Karlsson har utvecklat en typologi med sju olika slags historiebruk – vetenskapligt, existentiellt, moraliskt, ideologiskt, politiskt-pedagogiskt, kommersiellt samt ett icke-bruk.⁶⁶

I Karlssons termer är kanske de existentiella, moraliska och ideologiska historiebruket mest framträdande i det här undersökta materialet – förutom det kommersiella i annonserna, förstås. Det moraliska och det ideologiska glider ofta in i varandra; är det moral eller ideologi när Jules Verne används för att gå till storms mot förment (manlig) individualism? Svårare att fånga med denna terminologi är Schörkens *Entlastung*; det kan ibland finnas inom kommersiellt historiebruk, ibland inom existentiellt, men det finns en vidare underhållande funktion i till exempel kåserier eller spännande berättelser ur historien, som inte har mer direkt kommersiellt syfte än den kommersiella dagstidningen i allmänhet. Här tillmäter Kayser Nielsen, som vi sett, det underhållande en mer självständig position som ett intresse bland andra i historiebruket, och kanske man här också kan tala om Aronssons estetiska och affektiva funktioner.

Olika typologier kan alltså fungera heuristiskt och hjälpa forskaren att se en struktur i materialet. De kan inte uppfattas som varandra uteslutande, heltäckande system; Karlsson säger också om sin typologi att den "gör inga anspråk på fullständighet."⁶⁷ Men vad ligger under sådana kategoriseringar? Vad driver oss, djupare sett, att umgås med historien?

Här skulle jag tentativt vilja plädera för att det finns två grundläggande infallsvinklar på historia.⁶⁸ Vi frågar oss ibland "Hur kom vi hit?" och är intresserade av bakgrunden till vår aktuella situation och våra samtida problem; vi drar långa linjer genom historien som slutar i nuet. I Schörkens kategorier tar sig ett sådant intresse oftast uttryck i *Lehrstück*

65. Kayser Nielsen (2010) s. 34; Aronsson (2004) s. 19.

66. Tydligast presenterade i Karlsson (2009) s. 58–68. Ursprungligen laborerade Karlsson med fem typer; se Zander (2001) s. 52 eller Marianne Sjöland, *Historia i magasin: en studie av tidskriften Populär historias historieskrivning och av kommersiellt historiebruk* (Lund 2011) s. 24.

67. Karlsson (2009) s. 58.

68. Jag har tidigare berört detta i Harald Gustafsson, *Makt och människor: europeisk statsbildning från medeltiden till franska revolutionen* (Göteborg & Stockholm 2010) s. 10.

och *Stabilisering*. Men ibland frågar vi mer allmänt: "Hur var det här förr?" Vi vänder oss till det förflutna just för att det inte är vår aktuella verklighet, vi fascineras av att här har levt människor som känt och tänkt och handlat. Den senare infallsvinkeln har förstås också att göra med vår samtidsituation, men på ett mer existentiellt plan; vi lär oss mer om oss själva genom att lära oss om andra människor under andra livsvillkor. Större element av denna aspekt finns i Schörkens *Entlastung* och *Enträtselung*. Båda infallsvinklarna är förstås lika legitima, såväl i vetenskaplig som i populär historia.⁶⁹

I dagstidningarna syns båda perspektiven. Det förra är mycket framträdande. För att dyka upp i ett medium som definierar sig som dagsaktuellt bör historia kunna knytas till något samtida. Vrak som ligger på botten är ingen nyhet förrän de hittas, och historiska bakgrunder om konflikter publiceras när konflikten rasar, men det är betecknande hur även recensionerna av historisk litteratur i *Politiken* nästan alltid knyts till samtiden, oavsett om böckerna själva gör det. Det är kanske mer intressant att den mindre tydligt framtidsanknutna fascinationen inför det förflutna också syns i dagstidningen, även om denna infallsvinkel tycks ha krympt under de gångna 25 åren. Många vanliga människors historiebruk förefaller mig handla just om denna möjlighet till upplevelse av annorlundahet, något som kan kallas avkoppling eller underhållning, men kanske med lika stor rätt ett existentiellt historiebehov. Man kan också hävda att en sådan aspekt spelar stor roll även där kopplingen görs till nutiden; kanske många läser artikelserien om Istedgade för fascinationen inför hur det var före stadsförnyelsen, än för journalistens funderingar över dagens gentryfning. Självklart kan det finnas ett drag av önskad verklighetsflykt i en sådan nostalgi, men där kan också ligga ett existentiellt intresse för, som den danska recensenten skrev, "livets paradokser, skæbnens vildveje og den sære menneskenatur". Om detta är ett grundläggande behov av historia ter sig den tilltagande presentismen – i tidningarna, i samhället i stort och också i historieforskningen – bekymmersam.

Historia brukas i dagstidningen, i dag som för 25 år sedan, och detta bruk, liksom andra ställen där det som här kallas banal historia dyker

69. Vetenskaplig historia förutsätter dock naturligtvis systematik, källkritik och teoretisk reflexion, härunder självreflexion, och kan inte stanna vid den mest elementära fascinationen inför det annorlunda, även om denna ofta finns med som en drivkraft – en drivkraft efter *Enträtselung* av det förflutna gåtor.

upp, borde ägnas större studier än detta stickprov. Det skall också bli intressant att se hur dagstidningarnas historiebruk kommer att se ut om ytterligare 25 år, 2037 – om de då alls finns kvar. Dessvärre är det ju många som har sagt upp sin morgontidning och föredrar att läsa nyhets sajter på nätet över morgongröten. Jag måste bekänna att jag är en av dem – det är hemskt men det är sant!

History at the breakfast table

How frequently and in what ways does history figure in daily news media? This study revisits an investigation of history in two leading Scandinavian newspapers, the Danish *Politiken* and the Swedish *Dagens Nyheter*, which was undertaken in 1987. Twenty-five years later, the results of this study are compared to an investigation of historical content in the same two newspapers in 2012.

The frequency of historical material has not changed over this time period. Something the reader is likely to identify as history turns up around eight or nine times a day. These figures include history as political argument, historical backgrounds in news articles, reviews of books or exhibitions on history, articles on museums and historical (or often rather archaeological) findings, history as entertainment on the “light” pages of the papers, and history in advertisements. *Politiken* had a more traditional concept of history and national history as a frame of reference was more frequent than in *Dagens Nyheter*. Both newspapers focused on contemporary history, with a noticeable interest in the Second World War and the post-war period, but the few articles going further back than the twentieth century occurred almost exclusively in *Politiken*.

These findings are discussed in terms of the different needs that history fulfils in modern society and culture. History is often used to provide orientation in contemporary affairs. But often, we use history to visit a foreign world, be it for leisure and entertainment or for a more existential need to mirror ourselves in other people’s lives and other situations. This last usage seems to be diminishing, in newspapers as well as among historians and in society at large.

Keywords: Sweden, Denmark, history usage, history didactics, popular history, history in newspapers, contemporary history

The article has been reviewed by two external reviewers under a double-blind peer review process.